

Механізми регулювання економіки

Журавльова Т.О.

кандидат економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та моделювання ринкових відносин
*Одеський національний університет імені І.І.Мечникова,
м. Одеса, Україна*

РОЛЬ СТРАХУВАННЯ У ФУНКЦІОНУВАННІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Страховий ринок України демонструє швидкі темпи зростання відносних кількісних параметрів. Проте його якісні, а також абсолютні показники так і не досягли рівня розвинутих західних держав. Страхові компанії не стали потужними інституційними інвесторами, здатними акумулювати заощадження населення і трансформувати їх в інвестиційні ресурси.

Серед ризиків, які позначилися на платоспроможності страхових компаній, можна відзначити: «падіння» фондового ринку; збільшення ризиків, пов'язаних з інвестуванням активів фінансових установ, та неповернення наданих позик (кредитів); недовіра населення до фінансових установ, у тому числі з причин затягування або відмови виконання фінансовою установою своїх зобов'язань за укладеними договорами; валютно-курсова нестабільність; ризик відсутності взаємодії між банками та небанківськими фінансовими установами щодо забезпечення доступу останніх до коштів, розміщених на депозитних рахунках; збереження негативних інфляційних очікувань населення; небезпека подальшої тінізації економіки [1].

Національний банк України для запобігання зниження курсу гривні вдається до валютних інтервенцій та вводить мораторій на видачу нових кредитів, через що страхові компанії, які збирали більшість премій через банківський канал продажу, стрімко втрачають обсяг зборів страхових платежів. І це суттєво вплинуло в цілому на ситуацію на страховому ринку, який почав скорочуватись.

Стабільне становище залишилось тільки у страхових компаній, які заздалегідь ввели у себе стратегічне управління з гнучкими підходами та стратегію діяльності за різними сценаріями, у тому числі в умовах фінансової кризи.

Аналізуючи динаміку фінансових показників страхового ринку за період 2007-2014 роки, слід відзначити, що більшість показників мали тенденцію до зростання.

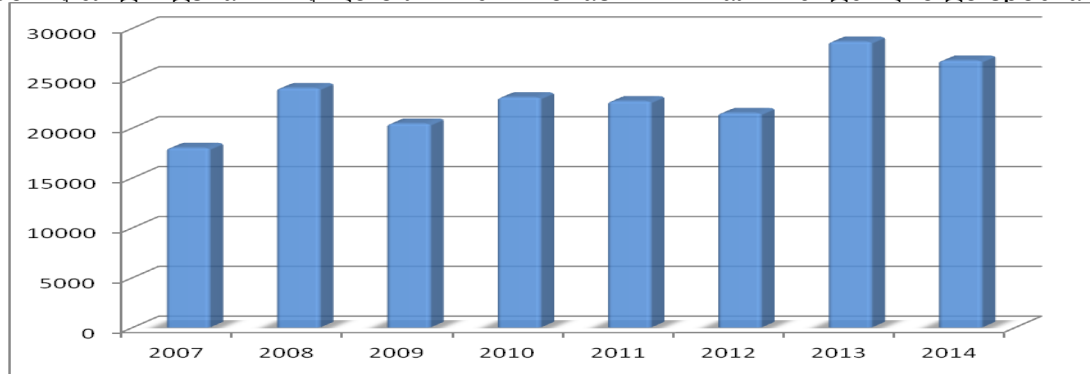

Рис. 1. Динаміка страхових премій за 2007-2014 рр.

Ключовими показниками розвитку страхового ринку, безперечно, є валові й чисті страхові премії. Як бачимо, на рис.1, найменше таких премій отримано у 2007 році, тобто до кризовому році, хоча він був рекордним за кількістю операцій зі злиття й приєднання страховиків та оцінювався експертами як рік найкращої за історію України

інвестиційної привабливості страхової галузі [2]. Дані рис.1 свідчать, що вітчизняному страховому ринку притаманні інерційні процеси. Так, майже найбільший обсяг валових страхових премій спостерігався у 2008 році, коли розпочалася фінансово-економічна криза. Окрім фактора інерційності збільшенню надходження валових страхових премій того року сприяло рішення про перевірку органами Державної автоінспекції полісів страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів. Аналіз даних рис.1 дає підстави для висновку, що український страховий ринок не подолав наслідків фінансово-економічної кризи 2008 - 2009 рр. ані у 2010, ані у 2011 рр. Більше того, у 2012 р. валові результати діяльності страховиків були гіршими, ніж у 2011 р. Це вказує на цілковиту залежність ситуації на страховому ринку від рівня ділової активності. Зокрема, значне зменшення надходження страхових премій у 2012 р. порівняно з 2011 р. можна пояснити скороченням кількості нових автомобілів, реалізованих у кредит [2].

Упродовж 2010-2011 рр., котрі в умовах України називають посткризовими, страховий ринок не вийшов на докризовий рівень за обсягом надходження валових страхових премій. Водночас, у посткризовий період відбувається постійний приріст чистих страхових премій.

У порівнянні з 2013 роком на 1 894,6 млн. грн. (6,6%) зменшився обсяг надходжень валових страхових премій у 2014 році. Зменшення валових страхових премій відбулося з таких видів страхування, як: страхування майна (зменшення валових страхових платежів на 563,9 млн. грн. (15,0%)); страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (зменшення валових страхових платежів на 472,5 млн. грн. (17,0%)); страхування від нещасних випадків (зменшення валових страхових платежів на 468,0 млн. грн. (32,7%)); страхування відповідальності перед третіми особами (зменшення валових страхових платежів на 377,3 млн. грн. (20,8%)). Збільшились валові страхові премії з таких видів страхування: страхування фінансових ризиків (збільшення валових страхових платежів на 482,3 млн. грн. (12,5%)); страхування вантажів та багажу (збільшення валових страхових платежів на 318,6 млн. грн. (20,9%)); страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (за додатковими договорами) "Зелена картка" (збільшення валових страхових платежів на 166,1 млн. грн. (38,8%)), медичне страхування (збільшення валових страхових платежів на 137,9 млн. грн. (9,3%)) [2].

Обсяг валових страхових виплат у порівнянні з 2013 роком збільшився на 413,6 млн. грн. (8,9%), обсяг чистих страхових виплат збільшився на 326,4 млн. грн. (7,1%). У структурі чистих страхових виплат відбулися зміни в розрізі видів страхування, так збільшилась частка страхових виплат за такими видами страхування: страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (з 1,5% до 3,3%), страхування життя (з 3,3% до 4,9%), медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) (з 22,1% до 22,7%), страхування майна (з 3,0% до 3,5%). Водночас, частка чистих страхових виплат зі страхування фінансових ризиків значно скоротилася (з 2,0% до 0,9%) також зменшилась частка виплат зі страхування кредитів (з 2,2% до 1,2%).

Високий рівень валових та чистих страхових виплат спостерігається з медичного страхування – 68,2% та 73,6%, за видами добровільного особистого страхування – 42,0% та 49,0%, з обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів – 37,6% та 39,0% відповідно.

Також, у порівнянні з аналогічним періодом 2013 року зросли такі показники, як загальні активи страховиків (5,8%) та активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів (6,9%). Збільшення активів, визначених ст. 31 Закону України «Про страхування» для представлення коштів страхових резервів, обумовлене в першу чергу збільшенням обсягів цінних паперів, що емітуються державою на 43,9% (з 2 355,4 млн. грн. до 3 390,0 млн. грн.), права вимог до перестраховиків на 27,3% (з 3 038,5 млн. грн. до 3 867,4 млн. грн.), грошових коштів на поточних рахунках на 27,7% (з 2 184,7 млн. грн. до 2 789,7 млн. грн.). При цьому, в активах страховиків зменшилися обсяги банківських вкладів

(депозитів) на 2,8% [2].

Станом на 31.12.2014 показник загального обсягу сплачених статутних капіталів незначною мірою відхилився від аналогічного показника станом на аналогічну дату минулого року (станом на 31.12.2013 – 15 232,5 млн. грн., станом на 31.12.2014 – 15 120,9 млн. грн.).

Страхові резерви станом на 31.12.2014 зросли на 9,6% у порівнянні з аналогічною датою 2013 року. При цьому, технічні страхові резерви зменшилися на 0,6%, а резерви зі страхування життя навпаки збільшилися на 38,0%.

Аналіз страхового ринку України показує, що він на 85% складається зі страхових компаній «non-Life». Кількість страхових компаній (СК) станом на 31.12.2014 становила 382, з яких 57 СК зі страхування життя (СК "Life") та 325 СК, що здійснювали види страхування, інші, ніж страхування життя (СК "non-Life"). За 2014 рік кількість страхових компаній зменшилася на 25 СК.

Можна констатувати, що незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 99,5% – акумулюють 200 СК "non-Life" (61,5% всіх СК "non-Life") та 98,7% – 20 СК "Life" (35,1% всіх СК "Life").

У структурі страхових премій за видами страхування станом на 31.12.2014 найбільша питома вага належить таким видам страхування, як:

- автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 5 947,5 млн. грн. (або 32,0%) (станом на 31.12.2013 даний показник становив 5 982,2 млн. грн. (або 27,8%));
- страхування життя – 2 159,7 млн. грн. (або 11,6%) (станом на 31.12.2013 – 2 476,5 млн. грн. (або 11,5%));
- страхування майна 2 045,1 млн. грн. (11,0%) (станом на 31.12.2013 даний показник становив 2 489,7 млн. грн. (або 11,6%));
- страхування фінансових ризиків – 2 019,1 млн. грн. (або 10,9%) (станом на 31.12.2013 – 2 401,3 млн. грн. (або 11,1%));
- медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) – 1 507,1 млн. грн. (або 8,1%) (станом на 31.12.2013 – 1 395,7 млн. грн. (або 6,5%));
- страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ – 1 250,4 млн. грн. (або 6,7%) (станом на 31.12.2013 – 1 649,3 млн. грн. (або 7,7%)),
- страхування вантажів та багажу – 860,4 млн. грн. (або 4,6%) (станом на 31.12.2013 – 965,7 млн. грн. (або 4,5%)).

У посткризовому періоді не були подолані структурні диспропорції на страховому ринку України, що підтверджує рис. 2.

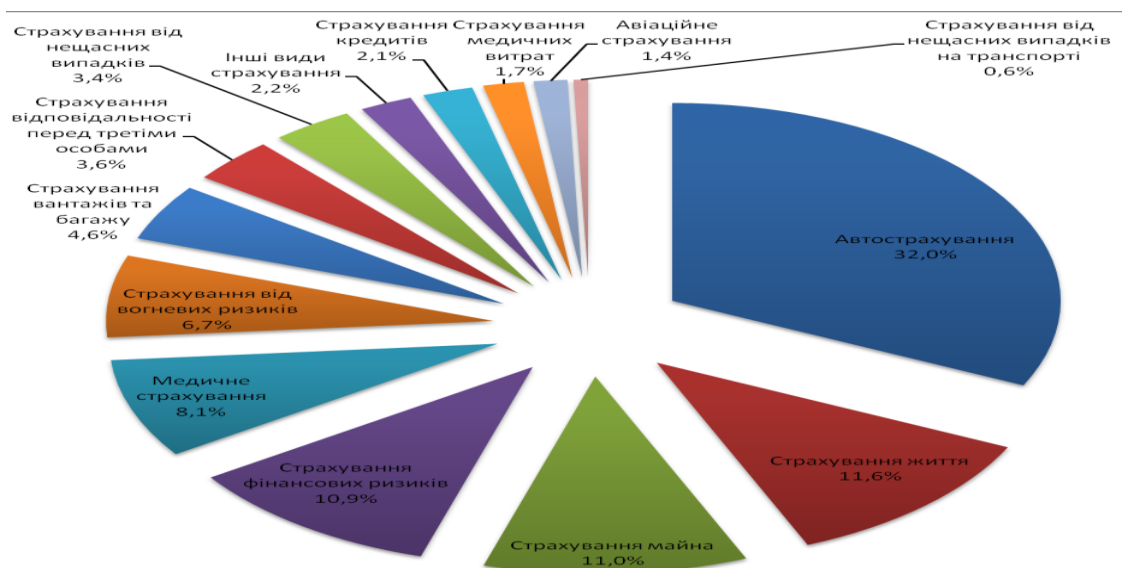

Рис. 2. Структура надходження страхових премій на страховому ринку України у 2014р.

Розмір валових страхових виплат за 2014 рік становив 5 065,4 млн. грн., у тому числі з видів страхування, інших, ніж страхування життя – 4 826,2 млн. грн. (або 95,3%), зі страхування життя – 239,2 млн. грн. (або 4,7%). Валові страхові виплати за 2014 рік збільшилися на 8,9% порівняно з 2013 роком [2].

Зростання обсягів чистих страхових виплат за 2014 рік мало місце у всіх основних системоутворюючих видах страхування, водночас, виплати у страхуванні фінансових ризиків та страхуванні кредитів зменшилися на 53,4% та 39,3% відповідно.

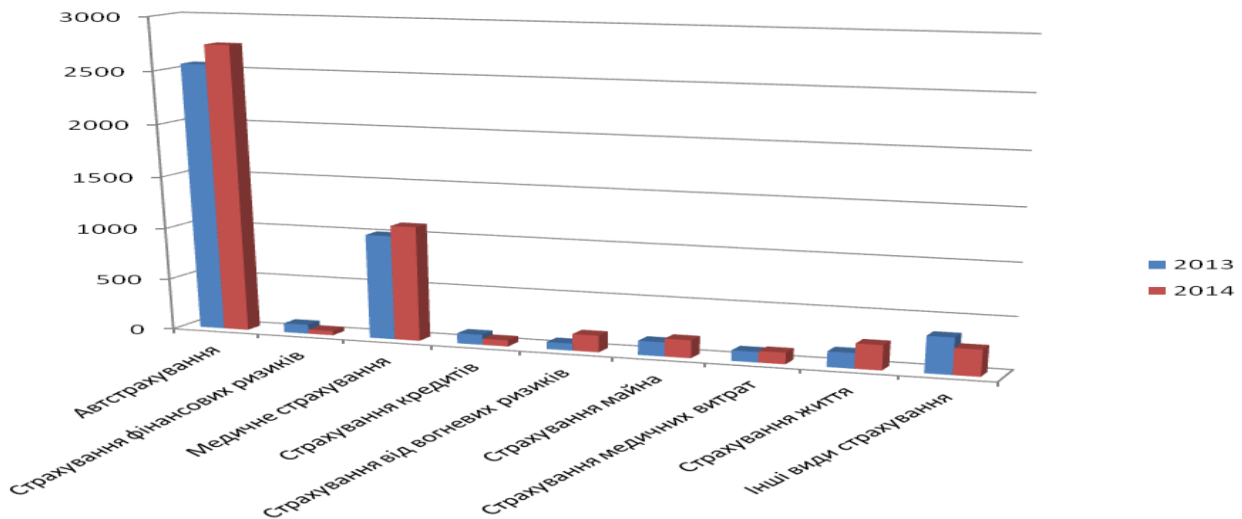

Рис. 3. Динаміка чистих страхових виплат за видами за 2013-2014 рр.

Аналіз рис. 3 показує, що у структурі чистих страхових виплат станом на 31.12.2014 найбільша питома вага страхових виплат припадає на такі види страхування, як:

- автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 2 744,1 млн. грн. (або 56,1%) (станом на 31.12.2013 даний показник становив 2 559,6 млн. грн. (або 56,1%));
- частка медичного страхування (безперервне страхування здоров'я) становить 1 108,5 млн. грн. (або 22,7%) (станом на 31.12.2013 – 1 010,1 млн. грн. (або 22,1%));
- страхування життя – 239,2 млн. грн. (або 4,9%) (станом на 31.12.2013 – 149,2 млн. грн. (або 3,3%));
- страхування майна – 172,5 млн. грн. (або 3,5%) (станом на 31.12.2013 – 137,6 млн. грн. (або 3,0%));
- страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ – 161,7 млн. грн. (або 3,3%) (станом на 31.12.2013 – 69,1 млн. грн. (або 1,5%)).

Розміщення страхових резервів здійснюється згідно зі статтею 31 Закону України «Про страхування», де визначено перелік активів за відповідними категоріями.

Станом на 31.12.2014 обсяг активів, дозволених для представлення коштів страхових резервів, становив 40 530,1 млн. грн. (на 2 616,1 млн. грн. більше, ніж на відповідну дату 2013 року), які в розмірі 15 828,0 млн. грн. використано з метою представлення коштів страхових резервів [2].

Державна політика відносно постійного підвищення законодавчих вимог до статутних фондів вітчизняних страховиків є абсолютно виправданою. Вона обумовлена тією особливою роллю, яку відіграє статутний капітал страхової компанії, особливо на початку її діяльності, коли жодних інших джерел протистояння можливим збиткам у страховика просто не існує. Наявність необхідного та достатнього статутного фонду страховика збільшує фінансові можливості виконання страхових зобов'язань, гарантує його платоспроможність [3].

Отже, статутний капітал у страховій діяльності має дещо інше призначення, ніж у інших підприємств. Він не тільки забезпечує статутну діяльність страховика (як у

інших суб'єктів господарювання), а й слугує джерелом покриття страхових виплат у разі недостатності інших коштів. Через те, що статутний капітал від самого початку заснування страхової компанії формує основу її фінансової стійкості, його розміру і структурі приділяється дуже велика увага як з боку страховиків, так і з боку наглядових органів. Ось чому початкові (мінімальні) розміри статутних капіталів страховиків є законодавчо встановлюваними та контрольованими в переважній більшості країн світу, і в Україні також [4, с. 27].

Наявність страхових резервів вважається необхідною умовою забезпечення платоспроможності страхової компанії, а тому їх формування є обов'язковим для страховиків у всіх розвинених країнах світу. Проте оцінка обсягів і динаміки зростання страхових резервів має суперечливий характер, оскільки джерелом формування страхових резервів є залучені фінансові ресурси (страхові премії). Зростання страхових резервів свідчить, з одного боку, про розвиток страхової компанії і збільшення її фінансових можливостей (дає змогу залишати на власному утриманні об'єкти страхування більшої вартості; економити на витратах із залучення капіталу; отримувати більші інвестиційні доходи; підвищувати гарантії виплати страхових відшкодувань), а з другого боку – про відповідний ріст грошових зобов'язань страхової компанії перед страхувальниками за укладеними договорами [5].

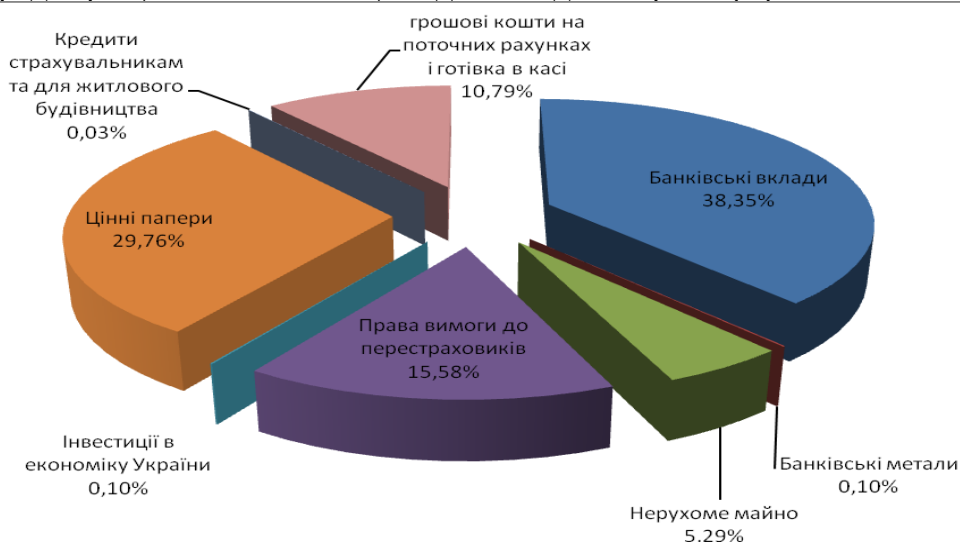

Рис. 4. Розміщення коштів технічних резервів та резервів зі страхування життя за 2014 рік

Аналіз рис. 4 показує, що у структурі активів, якими представлені резерви зі страхування життя, станом на 31.12.2014 р. у порівнянні з тим же періодом 2013 р. відбулися такі зміни:

- на 523,7 млн. грн. (або на 31,2%) збільшився обсяг коштів, вкладених у цінні папери, що емітуються державою, і становив 2 204,4 млн. грн. (або 41,5% від обсягу активів, якими представлені резерви зі страхування життя);
- на 718,5 млн. грн. (або на 51,2%) збільшився обсяг коштів у банківських вкладах (депозитах) і становив 2 120,9 млн. грн. (або 40,0% від обсягу активів, якими представлені резерви зі страхування життя);
- на 135,9 млн. грн. (або на 83,6%) збільшився обсяг грошових коштів на поточних рахунках, і становив 298,5 млн. грн. (або 5,6% від обсягу активів, якими представлені резерви зі страхування життя);
- на 135,8 млн. грн. (або на 87,2%) збільшився обсяг коштів, вкладених в облігації, і становив 291,6 млн. грн. (або 5,5% від обсягу активів, якими представлені резерви зі страхування життя).

Таким чином, можна зробити висновок, що страховий ринок України займає важливе місце у фінансовій системі країни та потребує подальшого розвитку у різних напрямках страхової діяльності, зокрема особистому страхуванні.

Література: 1. Инфострах [Електронний ресурс] / Інтернет-портал. – Режим доступу: <http://www.infostrach.com.ua>. 2. Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України: [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. – Режим доступу : www.dfp.gov.ua 3. Чайкін І.Б. Державна політика у сфері правового регулювання ринків страхових послуг: підхід до попереджувального (пруденційного) регулювання страхової діяльності / І.Б.Чайкін // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2010. – №2. – С. 149. 4. Сухов В.А. Государственное регулирование финансовой устойчивости страховщиков / В.А.Сухов. – М.: Издательский центр «Анкил».– 2010. – 112 с. 5. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика/ О.О. Гаманкова // монографія. – К. : КНЕУ. – 2009. – 283 с.

Футало Ю.Р.

аспірант кафедри фінанси та кредит
Мукачівський державний університет
м. Мукачево, Україна

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Внаслідок процесів глобалізації виникають надзвичайно складні умови розвитку багатьох країн, в тому числі й України. Вони полягають впершу чергу у принциповій зміні факторів та чинників соціального та економічного розвитку країн. Це стосується технологічних та соціальних інновацій, вміння ефективно адаптуватися у транснаціональному середовищі, у масштабах інформатизації суспільства, у різних рівнях інтелектуальної та політичної свободи. У зв'язку з цим актуальною проблемою стає дослідження інтеграційних процесів та їх впливу на розвиток економіки країни.

Поза сумнівом, стратегічною метою зовнішньої політики є активне залучення нашої держави до інтеграційних процесів, внаслідок яких виникає новий світовий порядок, що передбачає, зокрема в економіці країни домінування міжнародних зобов'язань, режимів та норм над національними інтересами. Чинником розвитку національної економіки є поглиблення світових інтеграційних процесів, що і становить мету даного дослідження.

Інтеграційні процеси на нашому континенті безпосередньо відповідає національним інтересам України, яка і географічно і політично є безперечно європейською державою. Успіх економічного розвитку та здатність подолання соціальних проблем багато у чому залежить від того, наскільки суспільство здатне адаптуватися до нових світових реалій і використовувати їх в інтересах модернізації. Це ставить перед Україною непросту дилему: досягнути постійних умов економічного зростання та інтегруватися в світовий простір або впасти в депресійне становище та втратити конкурентні переваги перед іншими країнами світу та Європи тобто бути приреченою на відставання та стагнацію.

Прискорюючи економічну та соціальну динаміку однієї групи країн, інтеграційні процеси поглиблюють світові диспропорції у XXI столітті.

Інтеграційні процеси для розвитку економіки України є надзвичайно складними, оскільки у технологічному та економічному відношенні Україна, поки що, має шанс подолати або, принаймні, пом'якшити зростаюче відставання від розвинутих країн. Незважаючи на структурні диспропорції радянської економіки та гостру кризу перехідного періоду Україна зберегла прийнятний рівень науково-технічного розвитку, відносно кваліфіковану робочу